

SZÉCHENYI ISTVÁN
EGYETEM

A projekt címe: *Interprofesszionális szemléletű közösségi szociális munkára felkészítés alternatívái*
Azonosítószám: TAMOP-5.4.4-09/2-C-2009-0006

Társadalmi felelősségvállalás modul

TÁMOP-5.5.4-09/2-C-2009-0006 Útitársak projekt

Készítette: Dr. Nári Márta

Győr, 2011.

Tartalomjegyzék

A modul alapelvei – indokoltsága	3
A modul céljai	4
Fejlesztendő kompetenciák, szemléletalkítás, értékorientáció	5
Kapcsolódás más modulokhoz	6
Tartalom – logikai rend	7
Tanulásmódszerek, képzési formák.....	10
A diákok tanulási tevékenysége – Instrukciók az egyes témakörök feldolgozásához, megismeréséhez	11
Értékelés	14
Irodalom	16

A modul alapelvei – indokoltsága

Napjaink társadalmi, gazdasági változásai, folyamatai számos kedvezőtlen következménnyel járnak; a társadalmi problémák – globális és lokális szinten egyaránt – egyre szembetűnőbbek, és a társadalom normális/elfogadható működéséhez kezelésük, megoldásuk elengedhetetlen. Felelős polgárként azonban nem hagyhatjuk pusztán az államra/kormányra a fontos kollektív érdekek képviselését, védelmét, a társadalmi problémák megoldásának, enyhítésének tevékenységét. Másrészt tagadhatatlan, hogy az állami szerepvállalás leépülése (leépítése), visszaszorulása a jóléti ellátások biztosításában, vagy más (pl. környezeti, emberjogi, esélyegyenlőségi stb.) problémák kezelésében, megoldásában, továbbá a szubszidiaritás elvének előtérbe helyeződése mindinkább meg is követeli a szervezetektől, intézményektől, cégektől, az egyénektől (!) az aktívabb társadalmi, közösségi szerepvállalást, a szűkebb-tágabb környezetük, közösségük sorsának, jelenének, jövőjének alakításában való felelős részvételt, felelős cselekvést. Ez egyaránt jelenthet aktív bekapcsolódást a közösség ügyeinek alakításába, döntések befolyásolását, alternatív szolgáltatások biztosítását, érdekek képviselését, felelős üzleti tevékenységet, önkéntes munkát stb.

A társadalmi felelősségvállalás kérdése egyre inkább előtérbe kerül tehát, egyre aktuálisabb, ami elengedhetlenné teszi, hogy a felsőoktatásban tanuló, tehát nemcsak a szociális képzésben részt vevő, diákok tananyagába is beépüljenek a társadalmi felelősségvállalással, társadalmi/közösségi részvétellel kapcsolatos tudásanyagok, módszerek-technikák, információk. Ez egyben szemléletformálást is lehetővé tesz e tevékenység fontosságának hangsúlyozásával, a társadalom sikerességében játszott nem lebecsülhető szerepének tudatosításával.

A modul céljai

A modul alapvető célja, hogy a diákok minél szélesebb spektrumból, holisztikus megközelítésben ismerkedjenek a társadalmi felelősségvállalás/szerepvállalás témakörével. A féléves kurzus feladata, hogy az órákon részt vevő diákok elsajátítsák a társadalmi felelősségvállalás elméleti és gyakorlati ismeretanyagát, megismerkedjenek a különböző részvételi, szerepvállalási lehetőségekkel, módszerekkel (eszközökkel, technikákkal), azok eredményességével, hatékonyságával, befolyásoló erejével, korlátaival, nehézségeivel. Továbbá, hogy megismerjék, milyen hatások, tényezők befolyásolják az egyes társadalmi szereplők – egyének, civil szervezetek, gazdasági szereplők, önkormányzatok, egyéb intézmények – társadalmi felelősségvállalással, aktív szerepvállalással kapcsolatos aktivitását, illetve lehetőségeit.

Az ismeretek átadása mellett a társadalmi felelősségvállalás fontosságának hangsúlyozásával, eszközeinek, példáinak a megismertetésével a modul célja egyben a szemléletformálás is. Egyértelműen arra törekszünk, hogy a hallgatók ne csak elsajátítsák az ismereteket, hanem megértsék a közösségért felelős cselekvés szemléletének fontosságát, beépítsék saját értékrendjükbe a társadalmi felelősségvállalás/szerepvállalás értékét és igényét. Egyben képesek is legyenek (képesse váljanak) az ez irányú aktivitás kifejtésére, illetve mások (akár személyek, akár szervezetek, intézmények) erre való ösztönzésére, aktivizálására.

Fejlesztendő kompetenciák, szemléletalakítás, értékorientáció

Ahhoz, hogy a kurzuson részt vevő diákok kellően tudják elsajátítani, feldolgozni a kurzus során elhangzott tudásanyagot, információkat, szükséges, hogy rendelkezzenek megfelelő

- ✓ társadalomismerettel
 - azaz ismerjék a társadalom különböző (al)rendszereit és szereplőit – civil, gazdasági és önkormányzati szereplőket, társadalmi csoportokat
 - a társadalmat és a közösségeket jellemző folyamatokat és az azok közötti ok-okozati hatásokat, kapcsolódásokat, összefüggéseket
- ✓ pszichológiai ismeretekkel
 - értsék és átlássák az egyének és különböző társadalmi szereplők döntéseinek, cselekedeteinek mozgatórugóit, motivációit
- ✓ képesek legyenek rendszerben szemlélni a dolgokat.

A társadalmi felelősségvállalás modul alapvetően az alábbi képességek, készségek fejlesztését célozza meg:

- ✓ együttműködési képesség
- ✓ kommunikációs készség
- ✓ képessé tevés képessége: a közösség tagjainak társadalmi részvételre, felelősségvállalásra, aktív cselekvésre ösztönzése
- ✓ tervezés
- ✓ elköteleződés: motiváltság, felelősségvállalás képessége
- ✓ nyitottság
- ✓ tolerancia
- ✓ rugalmasság
- ✓ önállóság

A felsorolt kompetenciák többsége szerepel a Budai – Kozma szerzőpáros (2011) által „A kompetencia alapú közösségi munkás-képzés felé” címmel írt tanulmányban a közösségi munkás kulcskompetenciáiként meghatározott kompetenciák között.

Mint az előző fejezetben szó volt róla, a modul kiemelt feladatának tartjuk a szemlélet-

formálást is, melynek során fontos cél

- a közösségi elköteleződés
- és felelősségvállalás kialakítása;
- valamint a közösségi problémamegoldás,
- és a társadalmi részvétel igényének felébresztése.

Kapcsolódás más modulokhoz

A társadalmi felelősségvállalás modul az Interprofesszionális közösségi munka szakirányú továbbképzés számos moduljához és kurzusához kapcsolódik, illetve kapcsolható, mint pl.:

- Modulok:
 - ✓ Községi formák, módszerek
 - ✓ Helyi társadalom, regionalitás
 - ✓ Községfejlesztés folyamata
- Tantárgyak:
 - ✓ Községek megismerése
 - ✓ Községfejlesztés eszközei
 - ✓ Községfejlesztés technikái
 - ✓ Község és szükségletfelmérés
 - ✓ Helyi társadalom – politika – regionalitás

A képzés ezen moduljaival összhangban a Társadalmi felelősségvállalás modul hozzájárul ahhoz, hogy a helyi községek helyzetének és szükségleteinek megismerése után a községfejlesztéshez felhasználható ismeretek, módszerek, technikák birtokába jussanak a hallgatók, illetve tágítsák és árnyalják e tudásukat, valamint, hogy a különböző szektorok (civil, önkormányzati, piaci) közötti komplex tevékenységrendszerekben gondolkodjanak.

E tárgyakkal és modulokkal együtt a továbbképzésben résztvevők olyan tudás és olyan szemlélet birtokába juthatnak, amellyel, mint községi szociális munkások eredményesen segíthetik hozzá a különböző községeket/csoportokat érdekeik hatékony képviseletéhez, érvényesítéséhez. Hozzá járulhatnak annak felismeréséhez, hogy saját és

környezete/közössége helyzetéért, életminőségéért mindenki maga is felelős, akár egyénről, csoportról, vagy szervezetről, intézményről, cégről legyen is szó. Ezen túl segíthetik a társadalmi részvételhez, cselekvéshez szükséges mobilizálást, ösztönözhetik a társadalmi felelősségvállalásba való bekapcsolódást, amellyel összességében a közösség (a társadalom!) fejlesztését segítik elő.

Tartalom – logikai rend

A tananyag az alábbi főbb témaköröknek megfelelően kerül feldolgozásra:

- Civil társadalom fogalmának értelmezése
- Politikai / társadalmi nyilvánosság alakulása
- Társadalmi felelősségvállalás értelmezése, állampolgári felelősség
- Társadalmi részvétel; közösségi részvétel, passzív és aktív részvételi formák megismerése
- Önkéntesség, önkéntes tevékenység
- Szociális gazdaság értelmezése, szociális szövetkezetek
- Társadalmi részvétel, társadalmi felelősségvállalás lehetőségét befolyásoló tényezők, előfeltételek
- A társadalmi felelősségvállalás, szerepvállalás hazai és nemzetközi példáinak számbavétele
- Társadalmi szerepvállalási stratégia kimunkálása

A modul struktúrájából következően a fogalmi definíciók két témakör köré csoportosítva kerülnek értelmezésre:

- ✓ civil társadalom, társadalmi/politikai nyilvánosság
- ✓ társadalmi felelősségvállalás, társadalmi szerepvállalás

Az egyes témakörök alaptartalma

1. Civil társadalom fogalmának értelmezése
 - a. Civil társadalom eszméje
 - b. Civil társadalom értelmezésének alakulása Arisztotelésztől napjainkig
 - c. Civil társadalom komponensei

- d. Civil társadalom – civil szféra – nonprofit szektor – civil / nonprofit szervezetek
2. Politikai, társadalmi nyilvánosság alakulása
 - a. Politikai / társadalmi nyilvánosság fogalmának értelmezése, annak változásai
 - b. A nyilvánosság struktúrái
 - c. A nyilvánosság politikai funkciói
 - d. Közvélemény fogalmának tisztázása
 - e. Közbizalom kérdése, alakulása
 3. Társadalmi felelősségvállalás értelmezése, állampolgári felelősség
 - a. Társadalmi felelősség, felelősségvállalás fogalmának tisztázása
 - b. Vállalati CSR tevékenységek megismerése
 - CSR szemlélet, filozófia
 - CSR dimenziói, tevékenységek
 - CSR gyakorlatára irányuló kutatások
 - c. Civil szervezetek szerepvállalása
 - szerepük és jelentőségük
 - tevékenységeik, feladatvállalásuk
 - d. Más intézmények, szervezetek szerepvállalása (pl. szociális intézmények, önkormányzatok, oktatási intézmények stb.)
 - e. Állampolgári kezdeményezések, közösségi részvétel
 - f. Egyéni tevékenységek, cselekvések, (pl. önkéntes tevékenység)
 4. Társadalmi részvétel; közösségi részvétel, passzív és aktív részvételi formák megismerése
 - a. állampolgári aktivitás
 - b. közösségi részvétel – társadalmi részvétel > helyi ügyek befolyásolásának lehetőségei
 - c. társadalmi részvétel technikái
 - hagyományos
 - új/modern
 - d. konzultatív technikák megismerése (pl. részvételi költségvetés,

Állampolgári Tanács, Jövôműhely, deliberatív közvélemény-kutatás stb.)

5. Önkéntesség, önkéntes tevékenység

- a. definiálása, értelmezése
- b. az önkéntesség nagyságrendjének, jellemzőinek megismerése
- c. önkéntesek motivációi
- d. önkéntes törvény (A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. tv.) megismerése
- e. önkéntesség fejlesztésére irányuló stratégia (A magyarországi önkéntesség fejlesztési stratégiája 2007–2017) megismerése, értékelése

6. Szociális gazdaság értelmezése, szociális szövetkezetek

- a. szociális gazdaság értelmezése
- b. szociális szövetkezetek
- c. szociális vállalkozások
- d. szociális szövetkezetek és szociális vállalkozások megalakulásának feltételei

7. Társadalmi részvétel, társadalmi felelősségvállalás lehetőségét befolyásoló tényezők, előfeltételek

- a. politikai környezet
- b. jogi környezet
- c. gazdasági környezet
- d. társadalom morális állapota
 - a szolidaritás, mint társadalmi (alap)érték

8. A társadalmi felelősségvállalás, szerepvállalás hazai és nemzetközi példáinak számbavétele

- a. A társadalom különböző ágensei (civil szervezetek, cégek, vállalkozások, különböző intézmények [önkormányzatok, szociális intézmények, oktatási intézmények stb.], egyének) társadalmi felelősségvállalásának konkrét példái – jó gyakorlatok (best practice-k) megismerése

9. Társadalmi felelősségvállalási/szerepvállalási stratégia kimunkálása

- a. A társadalmi felelősségvállalás/szerepvállalás keretei közé illő, konkrét cselekmény/tevékenység (esemény, akció stb.) megtervezése és
- b. lebonyolítása

Tanulásirányítási módszerek, képzési formák

A modul tartalma elméleti és gyakorlati elemekből áll, melyek arányát az egyes témakörök jellege határozza meg, de mindenképpen az elmélet és a gyakorlat integrációjára törekszünk. A képzés során egyrészt új ismeretek birtokába jutnak a hallgatók, másrészt már meglévő ismereteik, tudásuk pontosítására, illetve esetleges téves információik, megállapításaik tisztázására, eloszlatására van lehetőség.

Mind az elméleti, mind a gyakorlati tudáselemek elsajátítása során nagy szerepet szánunk a diákok aktivitásának, interaktív, cselekvő részvételének, önálló munkájának. Az elméleti anyagrészekből főként az ajánlott irodalom segítségével tudnak felkészülni a tanulók, hogy képesek legyenek aktívan közreműködni a tananyag feldolgozásában, a vitákban. A tanulási tevékenység fontos részét képezi a tanulók saját élményeinek, tapasztalatainak, tudásának a többiekkel való megosztása, feldolgozása is.

A kurzus tanulási folyamata során az előadások mellett számos gyakorlati – tanulási – feladatot kapnak a hallgatók. A feladatok egy részét kiscsoportban oldják meg, végzik el a hallgatók. A csoportmunkát fontos és hatékony tanulás-módszertani eszköznek tartjuk, mely az együttes és az egymástól való tanulás élményét nyújtja, miközben maga is tanulási tapasztalatot jelent. A team-munka lehetőséget ad a diákok tudásának összeadódására, az álláspontok, vélemények ütköztetésére, egyeztetésére (vitára), fejleszti az együttműködési-kooperációs képességet, a kommunikációs készséget, a toleranciát, a rugalmasságot. Amennyiben a hallgatók összetétele lehetővé teszi, a kiscsoportok kialakításánál az IP szemléletet tartjuk szem előtt, azaz a különböző szakokra járó tanulók vegyesen alkotják a csoportokat, hogy érvényesülhessen a több szempontú megközelítés és az interprofesszionális

tanulás lehetősége; a hallgatók megtapasztalhatják, hogy ugyanarról a dologról a különböző szakmák különböző tudásokkal, ismeretekkel rendelkezők (szakmaspecifikus tudás).

A diákok tanulási tevékenysége – Instrukciók az egyes témakörök feldolgozásához, megismeréséhez

1. Civil társadalom fogalmának értelmezése

- Feladat: A civil társadalom értelmezése kiscsoportos munkában, majd a fogalmi elképzelések közös egyeztetése, megvitatása
- Előadás: a civil társadalom értelmezésének (fogalma, megközelítésekről, elméleti álláspontok) változásáról

2. Politikai, társadalmi nyilvánosság alakulása

- Előadás: a politikai/társadalmi nyilvánossággal kapcsolatos elméleti háttér megismerése
- Feladat1: a bizalommal, közbizalommal kapcsolatos elképzelések, illetve saját tapasztalatok megosztása
- Feladat2: A *Közbizalom gyorsjelentés 2010.* kiscsoportos munkában való feldolgozása, társak előtti prezentálása

3. Társadalmi felelősségvállalás értelmezése, állampolgári felelősség

- Feladat1: A társadalmi felelősség, felelősségvállalás/szerepvállalás értelmezése kiscsoportos munkában, majd a fogalmi elképzelések közös egyeztetése, megvitatása
- Előadás: a vállalati CSR tevékenységről, a civil szervezetek és más társadalmi szereplők szerepvállalásáról – elméleti háttér és kutatási tapasztalatok megismerése
- Feladat2: Kiscsoportos munkában vállalati honlapok tanulmányozása annak felderítése érdekében, hogy megjelenik-e és hogyan a társadalmi felelősségvállalás gondolata/koncepciója
- Feladat3: Kiscsoportos munkában vállalati CSR stratégiák elemzése (pl. MOL,

EON, AUDI stb.)

4. Társadalmi részvétel; közösségi részvétel, passzív és aktív részvételi formák megismerése

- Feladat1: Kiscsoportos munkában a helyi ügyek befolyásolásának lehetőségeiről való gondolkodás, a hallgatók által eddig ismert technikák összegyűjtése
- Előadás: A társadalmi részvétel hagyományos és modern technikáinak megismertetése

5. Önkéntesség, önkéntes tevékenység

- Előadás az önkéntességről (definiálás, nagyságrendje, jellemzői)
- Feladat1: Saját önkéntességgel kapcsolatos tapasztalatok, élmények megosztása
- Feladat2: Kiscsoportos munkában az önkéntesség motivációinak összegyűjtése, majd az elképzelések közös egyeztetése, megvitatása
- Feladat3: A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény (önkéntes tv.) kiscsoportos munkában történő megismerése, értelmezése, majd közös egyeztetése
- Feladat4: *A magyarországi önkéntesség fejlesztési stratégiája 2007–2017 c.* dokumentum kiscsoportos munkában történő megismerése, értékelése, majd közös egyeztetése
- Feladat5: *Az önkéntesség európai éve – 2011 nemzeti programjának* kiscsoportos munkában történő megismerése, értékelése, majd közös egyeztetése

6. Szociális gazdaság értelmezése, szociális szövetkezetek

- Előadás: a szociális gazdaságra vonatkozó elméleti háttér átadása
- Feladat1: A Szociális szövetkezetek alapítására vonatkozó jogi háttér (Szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény; 141/2006. [IV.29.] Kormányrendelet) kiscsoportos munkában történő megismerése, értelmezése, majd közös egyeztetése

7. Társadalmi részvétel, társadalmi felelősségvállalás lehetőségét befolyásoló tényezők, előfeltételek

- Feladat1: Kiscsoportos formában a társadalmi részvételt, társadalmi felelősségvállalást befolyásoló tényezőkről való gondolkodás, majd az elképzelések közös megvitatása
- Feladat2: A készülő civil törvény kiscsoportos munkában történő megismerése, értelmezése, majd közös megvitatása

8. A társadalmi felelősségvállalás, szerepvállalás hazai és nemzetközi példáinak számbavétele

- Feladat1: Minden hallgató lehetőleg a saját lakóhelyén, közösségi környezetében kutasson fel olyan szervezetet, intézményt, vállalatot vagy személyt, aki/amely jó példája lehet a társadalmi felelősségvállalásnak/szerepvállalásnak. Ismerje meg e szervezet/cég/egyén tevékenységét, szerepvállalását és egy maximum 15 perces prezentációban ismertesse azt meg a társakkal is. A feladatot egyénileg (létszámtól függően maximum párban) kell megoldani.
- Feladat2: A bemutatott szervezetekből elkészíthető egy közös „Jó gyakorlatok” gyűjtemény is.

Bár a témakörök között a 8. helyen szerepel a konkrét példák megismerése és bemutatása, kb. a félév felétől (7–8. hét) e feladatkör folyamatosan jelen lesz a tanórákon, azaz minden alkalommal egy–két hallgató prezentációja beépítésre kerül a tanmenetbe.

9. Társadalmi felelősségvállalási/szerepvállalási stratégia kimunkálása

- Feladat1-2: A társadalmi felelősségvállalás/szerepvállalás keretei közé illő, konkrét cselekmény/tevékenység (esemény, akció stb.) kiscsoportos munka keretében való megtervezése és lebonyolítása

A modul fontos céljaként fogalmazódott meg, hogy a hallgatók képessé váljanak a társadalmi felelősségvállalásra, illetve mások ilyen tevékenységre ösztönzésére. Ez csak abban az esetben lehetséges, ha tanulási folyamatuk során lehetőséget biztosítunk számukra e dolog gyakorlására, kísérletezésre, így a félév során kiscsoportos munka

keretein belül ki kell dolgozniuk egy cselekvési tervet olyan akció, tevékenység, cselekmény stb. lebonyolítására, amely beleillik a társadalmi felelősségvállalás keretei közé, melynek megbeszélése, értékelése közösen történik. Ennek kimunkálását és lebonyolítását segítik a félév során megismert és feldolgozott szerepvállalási, részvételi technikák, módszerek, valamint pozitív kezdeményezések, konkrét példák (best practice-k) is. Az elkészült 'akciótervek' közül a legmegvalósíthatóbbakat a vizsgaidőszakban – a lehetőségekhez mérten – közösen meg is kell valósítani.

Értékelés

Az értékelés 1–5-ig terjedő érdemjegy formájában történik az órai aktivitás, a csoportmunkákban való aktív és építő közreműködés, az egyéni feladat (konkrét példa megismerése és a társaknak való bemutatása), valamint egy zárthelyi dolgozat eredménye alapján. Az értékelésben a csoportmunkában végzett feladatok közül kiemelt súlyt kap a társadalmi felelősségvállalási/szerepvállalási 'akcióterv' kimunkálása. A zárthelyi dolgozatban az elméleti tudás elsajátításának ellenőrzése történik.

Jeles érdemjegyet kap az a hallgató, aki a kurzus során aktívan vesz részt az órákon, a csoportmunkák cselekvő részese. Az akcióterv készítése során képes alkalmazni a megszerzett elméleti és gyakorlati tudáselemeket és ötleteivel hatékonyan segíti a csoport munkáját. A zárthelyi dolgozatot tekintve legalább 85%-os eredményt ér el.

Jó érdemjegyet kap az a hallgató, aki a kurzus során általában aktívan vesz részt az órákon, a csoportmunkák többnyire cselekvő részese. Az akcióterv készítése során képes alkalmazni a megszerzett elméleti és gyakorlati tudáselemeket és ötleteivel segíti a csoport munkáját. A zárthelyi dolgozatot tekintve legalább 75%-os eredményt ér el.

Közepes érdemjegyet kap az a hallgató, aki a kurzus során általában aktívan vesz részt az órákon, a csoportmunkák többé-kevésbé cselekvő részese, de észrevételei, megnyilvánulásai nem mindig segítik a közös munkát, nem minden esetben járulnak hozzá építő jelleggel a

tanulási folyamathoz és a feladatok megoldásához. Az akcióterv készítése során a megszerzett elméleti és gyakorlati tudáselemeket segítségével tudja használni. A zárthelyi dolgozatot tekintve legalább 65%-os eredményt ér el.

Elégséges érdemjegyet kap az a hallgató, aki a kurzus során inkább passzív, a csoportmunkáknak nem cselekvő részese, nem segíti a közösen elvégzendő feladatok hatékony kimunkálását. Az akcióterv készítéséhez ötleteivel alig járul hozzá, a megszerzett elméleti és gyakorlati tudáselemeket a tervezés során csak sok segítséggel képes alkalmazni. A zárthelyi dolgozatot tekintve legalább 55%-os eredményt ér el.

Elégtelen érdemjegyet kap az a hallgató, aki a kurzus során passzív, a csoportmunkákba nem kapcsolódik be, egyáltalán nem segíti a közösen elvégzendő feladatok elkészítését. Az akciótervhez ötleteivel nem járul hozzá, és a megszerzett elméleti és gyakorlati tudáselemeket sem képes a tervezés során alkalmazni. A zárthelyi dolgozatot tekintve 55% alatti eredményt ér el.

Irodalom

Kötelező irodalom:

- 1) Budai István- Nárai Márta (szerk.) (2011) *Közösségi munka – társadalmi bevonás – integráció.* c. kötet egyes tanulmányai. Széchenyi István Egyetem, Győr.;
- 2) Nizák P.–Péterfi F. (2005) A közösségi részvétel – társadalmi és hatalmi beágyazottság. – Márkus E. (szerk.) *Ismerd, értsd, hogy cselekedhess.* EMLA, Budapest;
- 3) Pataki György (2007) Bölcs „laikusok” – Társadalmi részvételi technikák a demokrácia szolgálatában. – *Civil Szemle.* 3. 144–156. o.

A gyakorlati feladatokon feldolgozásra kerülő dokumentumok:

- 1) Czika K.–F. Tóth A. (2006) *A magyarországi önkéntesség fejlesztési stratégiája 2007–2017.* Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest.
- 2) Mészáros Zs.–Péterfi F. (2011) *Közbizalom gyorsjelentés 2010.* Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat (KÖZTÁMHÁLÓ), Budapest.
- 3) *Az önkéntesség európai éve – 2011 nemzeti programjának munkaterve.* (2010) Nemzeti Koordináló Testület, Budapest.

Ajánlott irodalom:

1. Brachinger Tamás (2008) Civil kezdeményezések hatása a városi kormányzásra. – *Tér és Társadalom.* 1. 93–107. o.
2. Czike K.–Kuti É. (2006) *Önkéntesség, jótékonyság, társadalmi integráció.* Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest.
2. Habermas, J. (1993) *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása.* Századvég–Gondolat, Budapest.
3. Huszár Ákos (2005a) A civil társadalom modern fogalma. – Némédi Dénes–Szabadi Vera (szerk.) *Kötő-jelek. ELTE Szociológia Doktori Iskola Évkönyve 2004.* ELTE-TÁTK, Budapest. 9–26. o.
4. Huszár Ákos (2005b) Civil társadalom és kritikai elmélet. – *Századvég.* 2. 3–27. o.

5. Kákai L. (2004) *Önkormányzunk értetek, de nélkületek! Pártok és civil szervezetek a helyi társadalmakban*. Századvég Kiadó, Budapest.
6. Nárai M.–Reisinger A. (2008) Vállalati adományozás – a nonprofit szervezetek támogatása, mint a vállalati társadalmi felelősségvállalás része. In: Szigeti C. (szerk.) *Konferenciakiadvány a vállalati felelősségvállalásról szóló konferencia előadásaiból*. Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar Gazdálkodástudományi Tanszék, Győr. <http://gtk.sze.hu/conferences/csr/dokumentumok/4/> 138–153. o.
7. Nárai M. (2005) Civil szervezetek szerepvállalása a szociális ellátás, szolgáltatás területén. – *Esély*. 1. 111–133. o.
8. Nárai M. (2004) A civil szervezetek szerepe és jelentősége az egyének, közösségek, illetve a társadalom számára. – *Educatio*. 4. szám (Tél) 616–634. o.
9. Petheő A. I. (2009) *A vállalati társadalmi felelősségvállaláson túl: a szociális vállalkozás*. PhD. értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
10. Pósfay P. (2008) Együtt tervezve a közös jövőt... Esettanulmány. – *Parola*. 2. 3–7. o.
11. Reisinger A. (2010) Társadalmi részvétel a helyi fejlesztéspolitikában – különös tekintettel a civil/nonprofit szervezetek szerepére. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem, Győr.
12. Seligman, A. (1997) *A civil társadalom eszméje*. Kávé Kiadó, Budapest.
13. Mészáros Zs.–Péterfi F. (2011) *Közbizalom gyorsjelentés 2010*. Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat (KÖZTÁMHÁLÓ), Budapest.
14. *Örülök, hogy segíthettem... Beszélgetések a társadalmi szerepvállalásról*. (2006) Kossuth Kiadó, Budapest.
15. Sennet, R. (1998) *A közéleti ember bukása*. Helikon Kiadó, Budapest.